



MUUTTUVA MAAILMA ON MAHDOLLISUUS

JOUNI NIEMINEN

Tommi E. Virtanen

Tämän päivän sessiomuusikot ovat moniosaajia. Äänittämisen lisäksi he joutuvat reagoimaan tilanteisiin nopeasti ja usein improvisoimaan materiaalia summittaisten ohjeiden pohjalta. Kolme paljon käytettyä ja monialaista soittajaa kokoontui pyöreän pöydän ääreen keskustelemaan siitä, mitä muutunut tuotantokulttuuri tarkoittaa muusikolle.

Rumpali–laulaja **Zarkus Poussa** (s. 1975) on juuri palannut keikalta Moskovasta. Siellä hän oli **Aulikki Oksasen** ja **Vuokko Hovatan** kanssa. Valokeilassa oli 70-vuotisjuhlavuottaan viettävä runoilija Oksanen, mutta monien projektien Poussa vastasi instrumenttireper-toaarista. Hänet onkin nähty lyömäsoittajana niin Hemma Beastissa, Giant Robotissa kuin **Anna-Mari Kähärän** Orkesterissa. Monet muistavat miehen W-tyylin hulluna biisinikarina. Sama greisiys näkyy omassa Zarkus Orchestrassa. Hektisen viime vuoden jälkeen Nummelasta lähtöisin olevalla Poussalla on ollut piirun verran rennompia kevyt.

Samaa ei voi sanoa iisalmelaislähtöisen kitaristi **Timo Kämäräisen** (s. 1979) kevytälvestä. **Olavi Uusivirran** sekä **Suvi Isotalon** levyjen tuottamisen jälkeen Kämäräinen on ollut valmistelemassa Ylelle kuunnelmaa Tun-

temattomasta sotilaasta Uusivirran kanssa. Laaja-alaisena tunnettu kitaristi on käytetty muusikko, oli kyseessä sitten **Jukka Tolosen**, **Pekka Pohjolan** tai **Hectorin** tuotanto.

Laaja on spektri myös pasunisti–lyömäsoittaja **Juho Viljasella** (s. 1980). Viljanen on käytetty muusikko poplevyjen torvisektioissa, mutta aivan yhtä hyvin hänet voi nähdä sinfoniaorkesterin pasunistina. Tuoreimpina työnä voisi mainita **Tuomari Nurmion** Dumari & Spuget bailaa -levyn livesessiot. Kouvola-lähtöinen Viljanen on myös tuttu liiton luottamusmiehenä, mistä viitasta hän ei tässäkään keskustelusta pääse eroon. Viljasen viime vuosi meni **Ismo Alangon** bändissä, missä Kämäräinen ja Poussakin ovat aiemmin soittaneet.

Kaikkia kolmea muusikkoa yhdistävät pääkaupunkiseudulla asumisen lisäksi myös

lukuisat teatteriprojektit. Kämäräinen on ollut ohjaaja **Kristian Smedsin** luottomuusikko jo muutaman vuoden. Yhtäläinen piirre kolmikolle on rautaisen ammattitaidon lisäksi myös mukavan miehen maine. Ei ihme, että kysyntää on riittänyt. Sosiaaliset taidot ovatkin äärimmäisen tärkeitä kireissä aikatauluissa. Nykymuusikon on venyttävä varsin moneen ja oltava aina valmis muutoksiin. Isojen orkesterien aikakaudella sovitukset tuotiin aina valmiina lappuina eteen. Niin käy tietenkin nykyäänkin, mutta yhä useammin sessioissa voidaan pyytää ”improvisoimaan jotain”. Pyyntö raidan soittamiseen voi tulla myös varsin tiukalla aikataululla. Silloin muusikot joutuvat tekemään äänityksiä itsenäisesti milloin missäkin.

Ennen kaikki oli paremmin – vai oliko?

Kolmikon puhe sinkoilee pitkin liiton neukkaria. Poussan tuttu baritoni muuttuu hetkessä tarinasta nauruksi, mistä voi aistia keskustelun sävyn. Tänne ei olla tultu valittamaan. Nämä miehet näkevät sessiomuusikon haastavassa nykytilanteessa vain mahdollisuuksia. Kämäräinen heittäytyy välillä filosofiseksi pohtiessaan soittamisen ja säveltämisen välistä häilyvää raja-aitaa. Viljanenkin, liiton luottamusmiehen viitasta huolimatta, on korkeintaan hämmästynyt tai huolissaan – silti vailla negatiivisuutta. Jaakko Salon aikaiseen käytäntöön, jolloin muusikko sai aina automaattisesti laput eteensä, ei voida palata, eikä siihen ole mitään syytäkään haikailla. Pirstaloitunut kenttä on vaikea hallita ja vaatii muusikolta paljon, mutta miehet kokevat tärkeäksi, että musiikki versoo rikkaana tuotannollisista seikoista huolimatta.

Zarkus Poussa: Ei se ole niin mustavalkoista, että ennen tehtiin arrit isolle bändille ja nykyään äänitetään vessassa. Niitä olohuone- tai hotellinkäytävälevyjä on tehty aina ja nykyäänkin tehdään isoilla bändeillä ja vähintään yhtä laadukkailla arreilla. Suurin muutos on se, että niitä puunoksia on tullut lisää, koska mobiilikamoilla voi äänittää missä vain. Kuitenkin niiden ammattilaisten määrä on kasvanut, jotka tietävät äänittämisestä hyvässä tilassa – ja myös niiden hyvien paikkojen määrä on kasvanut. Joskus matskut on vähän kyseenalaisesti äänitetty, mutta joku huippujäbä miksaa niistä toimivan lopputuloksen. Evoluution myötä kaikkea on tullut lisää ja säikeitä on paljon enemmän.

Juho Viljanen: Kyllä. Täytyy muistaa, että Suomessa on edelleen isoja studioita kuten Finnvox, E-studio, Petrax ja Sonic Pump. Kun halutaan hyvä bändisaundi, niin sitä ei saa mistään kellarista. Itse olin äsken tekemässä Dumari & Spuget -levyä E-studiossa, jossa koko juttu äänitettiin isolla bändillä livenä. Sitten on myös semmoisia tilanteita, että **Timo Kaukolampi** soittaa Berliinistä kun olen keskellä Jyväskylän kaupunginorkesterin harjoituksia, että nyt pitäisi saada pasuunaraita. ”Äänitä läppäriin mikillä, ei se haittaa kun se menee kuitenkin särön läpi”, Timo sanoo. Seuraaval-

la kahvitunnilla äänitän lämpiössä läppäriin mikkiin raidan, joka menee suoraan levyille. Loppujen lopuksi tuollainen lo-fi-äänitys, kun se laitettiin elektronisen musiikin sekaan, kuulosti ihan hyvältä.

Timo Kämäräinen: Joskus saattaa itse joutua arvioimaan, onko rundilla hotellihuoneessa matkaetusteilla äänitetty kitara riittävän hyvä levyille. Se riippuu kuitenkin aina kontekstista.

Viljasen esimerkki kuvaa hyvin tämän päivän joustavuutta ja levytyskulttuurin muuttumista. Tuottaja kerää materiaalin mitä erilaisimmista lähteistä ja koostaa niistä keitoksen. Miksaajan panos on luonnollisesti lopputuloksessa merkittävä. Lopputulos saattaa viime metreillä muuttua radikaalistikin, ja joskus vasta leikkauspöydällä huomataan tarve uusille raidoille. Poussalla on toinen ääriesimerkki tuollaisesta tilanteesta.

ZP: Olin lentokentällä jossain päin Eurooppaa kun mulle soitettiin, että aamulla on masterointi ja me halutaan tähän sittenkin rumpusetti. Kello oli puoli kaksitoista illalla ja olin juuri nousemassa koneeseen. Lupasin soittaa ne yöllä palattuani ja hälytin kaverin kasaamaan kannut pystyyn. Menin suoraan lentokentältä studioon, missä tehtiin uudet raidat miksaajalle. Aamulla biisi meni suoraan masteroitavaksi. Se oli se Stigin iso kesähitti, Viheltelen. Se oli nopea sessio, jossa aikataulujen ja tekniikan joustavuus näkyy kaikessa myös erittäin hyvällä tavalla.

JV: Tuollaista tapahtuu nykyään usein.

ZP: Toisessa ääripäässä on yhtä paljon niitä todella järjestelmällisiä ja suunniteltuja äänityksiä, joissa on tarkat arrit ja aikataulut. Se on hyvä, että mahdollisuuksia on paljon enemmän kuin ennen. Yleinen puheenaihe on, että äänitetään paskoilla paskoilla päin helvettiä jossain komerossa, mutta on jotain huippustudion ja komeron välissäkin – esimerkiksi Timon omassa kellarissaan äänittämät kitara-raidat. Joskus on joustavaa ja mielenkiintoista jakaa vastuuta ja äänittää useissa tiloissa hyvin tai tarpeeksi hyvin.

Mitä muusikolta voi vaatia?

Poussan viittaus tarkoittaa Kämäräisen kotitalon kellaristudioksi muuttunutta treenitilaa. Kämäräinen on usein äänittänyt siellä itsenäisesti kitararaitansa. Esimerkiksi **Lauri Tähkän** Polte-levyn kaikki kitarat syntyivät näin vailla tuottaja **Riku Mattilan** läsnäoloa. Kämäräinen näkee käytännössä paljon hyvää ja kertoo yksin työskennellessään oppineensa äänittämään ammattitasoisesti.

TK: Kun tekee monia asioita, olen yrittänyt jotenkin huomioida sen palkkiossa. En tietenkään pyydä kolmen ihmisen palkkaa, mutta jonkinlainen jyvitys äänittämisen, soittamisen ja soveltamisen kesken pitää homman selkeänä. Nämä ovat hyvin tapauskohtaisia juttuja, mutta aina niistä on sovittu. Palkkion perustana pidän yleensä käytettyä aikaa, esimerkiksi monimutkaisempien kappaleiden nuotintaminen tai opetteleminen voi olla

”Ei se ole niin mustavalkoista, että ennen tehtiin arrit isolle bändille ja nykyään äänitetään vessassa.”

työläin osio. Tässä pöydässä istuvilla on ollut kaikilla sellainen ”kädet saveen ja tekemään”-meininki. Tekemisen ohessa ja välillä kantapäänkin kautta on ammattitaitoa kertynyt monilta sektoreilta. Siksi minun on mahdollista työskennellä itsenäisesti. Luulen, että se on aika tyypillinen tarina sukupolvemme muusikoille.

JV: Kyllä. Muusikoiden oma tietoisuus on lisääntynyt, että millä mikillä esimerkiksi kannattaa äänittää mitään äänilähdettä, esimerkiksi omaa instrumenttiaan. Olen aina studiossa kysynyt millä mikillä äänitetään, olen halunnut oppia ja kehittää tieto-taitoani.

TK: Mielenkiintoinen kysymys on se, mitä muusikolta voi nykyään vaatia? Kyllä minä pidän suuressa arvossa erikoistumista. Arvostan sitä paljon, jos haluaa esimerkiksi keskittyä vain soittamiseen eikä sekoilla kaikkien muiden sektoreiden kanssa. Se, mitä Zarkus puhui kirjoitetusta musiikista, niin popmusiikissa sitä tulee aika harvoin vastaan. Aika vähän tulee soitettua valmiita lapuille kirjoitettuja arreja. Silloin kun tulee, on se varsin rentouttavaa. Puhaltajilla ja jousilla sitä on varmasti paljon enemmän.

JV: Jousilla varsinkin, mutta puhaltajilla se on alkanut mennä aika fleksiibeliksi pohjalta ”tulkaa studioon ja soittakaa jotain. Meillä on idikset täällä valmiina”.

Improvisoimista vai säveltämistä?

Ideoiden suoltamista improvisoimalla ei aina käsitetä säveltämiseksi. Tällainen työtapaa, jolloin teos syntyy matkan varrella, on sessioissa kuitenkin yhä useammin käytössä. Silloin tekijänoikeudellisista kysymyksistä kannattaa keskustella etukäteen riitatilanteiden välttämiseksi. Yllätyksiä voi tulla, kuten Viljaselle kävi.

JV: Olin kerran yhden leffan soundtrackin nauhoituksissa. Kuva pyöri ja sanottiin että soita tähän jotain. Improvisoin pasuunalla siihen juttuja. Puolen vuoden päästä kutsuttiin katsomaan elokuva. Se alkaa tyhjällä kuvala, jonka päällä oli yksi soittamani juttu, ja se toistui läpi sen leffan teemana. Kun menin kysymään että miten te merkkasitte teostot. ”No ei me sua merkattu ku sähän improvisoit ne jutut”, oli vastaus. Oli pakko sanoa, vaikka kavereista oli kysymys, että olen tosi pahoillani mutta kyllä teidän täytyy laittaa mut myös säveltäjäksi.



Juho Viljasen mukaan muusikoiden tietoisuus studiotekniikasta on kasvanut.

JOUNI NIEMINEN

olennaisimman raidan, joka ratkaisee koko sovitusprosentin. Editointi on arraamista. Miksaaja voi päättää mikä on olennaisinta kappaleessa.

JV: Joskus voi olla että pyydetään soittamaan perkkaraita c-osaan. Lopullisessa versiossa se voikin olla yksin introssa. Näin voi käydä, kun niitä palikoita voidaan siirrellä.

TK: Tuli mieleen yksi tuore **Jimmy Page** -haastattelu. Pagehan on tunnettu lukuisista blueslainauksistaan. Alitajuista tai ei, mutta taas on uusi oikeusjuttu meneillään koskien *Stairway To Heaven* -plagiaattia. Page puhui haastattelussa siitä kuinka hän oli aikoinaan studiomuusikkona ja kuinka teki paljon riffejä, joista tuli isoja juttuja, eikä hän saanut niistä erillistä korvausta. Hän oli sitä mieltä, että riffin tuottaminen kuului siihen työhön.

Tuhansien sessioiden mies Jimmy Page lienee kuuluisimpia esimerkkejä muusikosta, joka kierrätti menestyksekkäästi vanhaa luoden samalla uutta. Led Zeppelin on osa rytmimusiikin jatkumoa, jota edelleen uudet sukupolvet kopioivat. Kämäräinen on samoilla jalanjäljillä Pagen kanssa. Riffejä syntyy.

TK: Hyvä esimerkki on Olavi Uusivirran uusi levy. Metodina oli se, että Olavi toi biisinsä treenikselle, pikasovitimme ja teimme demon. Levy-yhtiö kuuli sen ja halusi, että se tehdään juuri niin. Siellähän on paljon hetkessä syntyneitä riffejä. Vaikkapa *Kauneus sekoittaa mun pään*, senkin riffiksi päätyi ensimmäinen idea. Sain korotetun Teosto-osuuden, mutta minun mielestäni biisi on kuitenkin Olavin sävellys ja on levyn kansissa merkattu Olaville. Nämä ovat aina tapauskohtaisia juttuja. Yksi biisi sai alkunsa niin, että basisti **Jaakko Kämäräinen** soitti bassokuviota jossa oli rytmi, harmonia ja tempo. Olavi vain rupesti laulamaan melodiasia siihen. Olimme yhtä mieltä siitä että Jaakolle kuului sävellysosuus. Hän käynnisti sen prosessin, ilman sitä ei biisiä olisi syntynyt.

JV: Ennen vanhaan se oli niin, että sävellys ja sanoitus oli jonkun ja se sovitettiin. Nyt saatua olla, että biisi sävelletään soittamalla studiossa valmiiksi.

JP: Kuulemma silloin ennen vanhaankin saattoi käydä niin, että vaikka oli hyvät jousi- ja torviarit niin kitaristi on keksinyt niistä riffin mistä on tullut olennainen osa sitä biisiä. Se on ollut yhtäläillä kollektiivista säveltämistä, mutta ne rajat ovat olleet silloin paljon selkeämmät.

TK: Mielenkiintoiseksi tilanne muuttuu silloin, jos kitaristi tekee riffsä alttoviulun stemman pohjalta. Kuka on silloin säveltäjä?

JV: Tässäkin on sellainen kulttuurin muutos. Aikanaan automaattisesti bändin Teosto-ilmoitukset tehtiin niin, että biisintekijä sai krediitit. Ei edes ajateltu että bändi olisi ollut sovittajana. Nykyäänhan se on automaattista, että muusikot keskustelevat asioista. Se on paljon avoimempaa ja tehdään porukalla. Totta kai riitöjakin tulee. Siinä pitää myös olla tarkkana.

Lapuista soittaminen vapauttaa

Viljanen joutuu toimenkuvansa laajuuden vuoksi soittamaan paljon lapuista. Kämäräisellä on myös kokemusta klassisen musiikin kentältä. Kaikille klassisen taustan omaaville muusikoille nuoteita soittaminen ei ole luontevaa, eikä se aina popmusiikissaan ole tarkoituksenmukaista.

JV: Se pakka aina sekoittuu, jos joku klassinen muusikko irrotetaan soittamaan poplevylle. He odottavat, että saavat nuotit, ja siinä on aina se nuoteista soittamisen suvereniteetti, mitä arvostan tosi paljon. Jos minulta tilataan torvisektio soittamaan, niin minulla on pari luottokaveria, joiden kanssa pystyn tosi nopeasti tekemään sovituksetkin lennosta äänitystilanteessa, jos tarvitaan.

JP: Siksi sinä kuulut hyvään rajapintaryhmään, mihin tietyt jousisoittajatkin kuuluvat, että olette olleet kiinnostuneita tekemään popmusiikkia ja teillä on siitä kokemusta.

JV: Jousisessioissa on vaikea kuvitella että tehtäisiin ilman arveja ja lappuja. Se on eri asia, jos **Pekka Kuusisto** tulee ja tekee kaksikymmentä viuluraitaa kuultuaan sen biisin ensimmäistä kertaa. Jousisektiot täytyy olla etukäteen kirjoitettuja – useimmiten jo ihan ajansäästösyistä.

TK: Yksi viimeisistä todella huolella sovitetuista levyistä oli **Juha Kujanpään** Kivenpyörittäjä. Huolella kirjoitetut laput fraseerausmerkintöjä myöten. Kitaristiksi luen aika hyvin lappuja – sehän on vanha vitsi että kitaristin saa hiljennettyä sillä että laitetaan laput eteen. Siihen nähden luen ihan hyvin. Kun saimme laput eteen, biisit soivat jo päässä, estetiikka oli jo paperilla. Tällaisessa tilanteessa käsi-työläisen rooli korostuu, se on rentouttavaa. Ei tarvitse miettiä äänen pituuksia tai sointuhajotuksia, voi olla vain soittajan roolissa. Tekemisen tapa kuuluu sieltä; tuli soitettua aika rennosti, kun energiaa ei kulunut niin paljoa pienten yksityiskohtien sopimiseen. Toisaalta monesti studiossa sovittaminenkin toimii ja luo hyvää jännitettä, ja nuotit tietenkin ohjaavat tiettyihin konventioihin.

JP: Muistan vanhempien kitaristien kanssa olleen puhetta tämän tyyppisistä vanhoista sessioista, että kuinka niitä hyviä ideoita piti tuottaa niitten sovitusten sisällä, kuunnella mihin kapu ohjaili. Onhan se itsestäänselvyys nykyäänkin.

TK: Totta kai tässäkin sessiossa niin tapahtui. Juhallahan oli soivat mididemot, jotka soivat Sibeliuksella tosi nätisti. Siitä oli helppo lähteä kun joku oli miettinyt kaiken jo niin pitkälle. Sanomatta yhtään mikä on oikein tai väärin, tällaisia sessioita on tosi vähän.

JV: Ennen se oli normaalein tapa, että laput oli.

TK: Jos kitaristille on edes pelkät sointulaput, joissa on ne iskut mihin pitää soittaa, niin silloin sitä ei tarvitse kelata. Voi keskittyä äänen kvaliteettiin ja itse soittosuorituksen nyansseihin. Toinen ääripää voi olla sellainen, ettei ole kuullut biisiä koskaan aiemmin. Kun saa luurit päähän pitää miettiä mikä on tahtilaji, missä on ykkönen ja sitä kannattaako miettiä ollen-

”Ei pidä ajatella sitä, että kulttuuri on kuolemassa, vaan että muoto on muuttumassa.”

kaan vai vaan vetää? Onko tämä keskeisessä roolissa tai kannattaisiko tehdä monta raitaa päällekkäin? Joskus mitään näitä ei tiedä.

Uusiokäytöstä korvaus

Tänä päivänä muusikko ei ole enää kellokorttipohjalta studioon töihin tuleva soittaja, jolle lyödään laput eteen ja työpäivän päätteeksi täytellään studioliista. Muusikko on soittamisen lisäksi osallinen myös luovaan prosessiin, joka pitää sisällään soitetun sisällön teosyhteyteen sovittamista ja jopa säveltämistä. Soitettuja raitoja tulee usein useampia ja useampaan teokseen samassa sessiossa. Muusikon tulee osata määrittää oman työnsä arvo ja osuus, mikä tarkoittaa sitä, että maksettu palkkio on kohdallaan studiotariffin mukaisesti ja että tekijänoikeudet tulee huomioitua. Sovitustyöhön osallistumisesta kuuluu oikeus neuvotella sovitusosuudesta Teosto-ilmoitukseen. Samoin Gramex-merkintöjen suhteen tulee olla tarkkana; merkataan oikea määrä m-merkkejä soitettujen raitojen mukaan. Lisäksi suoritteiden käyttöoikeuksien suhteen tulee olla tarkkana. Uusiokäyttö on nykystudiotekniikalla helppoa, ja silloin saatavat alkuperäiset sopimukset unohtuu.

Rytmimusiikissa sämpläys on arkipäivää. Kaikkea kierrätetään koko ajan. On tavallista, että rytmiraita päätyykin eri biisiin taustalle ilman, että soittaja edes tietää sitä. Mutta kun raitoja käytetään uudessa teoksessa olennaisessa roolissa. Pitäisikö siitä saada eri korvaus?

JV: Liiton luottamusmiehenä on pakko sanoa, että niistä pitäisi saada korvaus ja uusiokäytöstä pitäisi sopia erikseen – myös remix-tyypissä tilanteissa. Vaikea sitä on valvoa, ja se on aina tapauskohtaista.

ZP: Ajankuva on sellainen, ettei noihin ihan fanaattisesti kannattaisi suhtautua. Jos on todella merkittävä osa niin totta kai, mutta jos osaa rytmiraidasta kierrätetään niin joku raja sillä kelaamisellakin on. En tarkoita, että se on aivan sama, mutta tämän päivän tekotapa on kuitenkin niin moninainen. Siinä voi tehdä itsensä hulluksi, jos liikaa kela.

JV: Minulle soitettiin kolmen vuoden takaisesta pasuunaraidasta, että voiko sitä käyttää uudestaan sessiossa, jossa kasattiin uutta biisiä erälle toiselle artistille. Vastasin, että totta kai, jos se tässä tapauksessa edistää kappaleen syntyä.

ZP: Tuollainen asiasta keskusteleminen tapauskohtaisesti on oikea suunta.

TK: Monessa tilanteessa se voi olla Teosto-

JOUNI NEMINEN



Timo Kämäräinen ja Zarkus Poussa miettivät säveltämisen ja sovittamisen rajapintoja.

oikeudellinen kysymys. Gramex-merkintä ja Teosto-osuus.

JV: Periaatteessahan raitaa ei saisi irrottaa alkuperäisestä teoskokonaisuudesta. Tässä tapauksessa mietittiin, että voin tulla soittamaan raidan myöhemmin uudestaan, jos se päättyy lopulliseen versioon.

Täytyy sopeutua, ei spekuloida

Kolmikon kesken vallitsee yhteisymmärrys siitä, että studiomuusikon tärkeänä tehtävänä on tuottaa koko ajan hyviä ideoita. Kun tuottaja näyttää suunnan, niin sitä täytyy seurata. ”Ei ole hyvä päämääröidä liikaa. Jos jollain on visio, niin kyllä sitä kannattaa seurata”, Poussa kiteyttää.

Joskus visio on artistilla, joskus miksaajan näkemys paljastaa lopputuloksen. Toisinaan muusikko on sen ”kuningasriffin” keksijä.

JV: Aina pitää muistaa, että siinä on se artisti tai tuottaja, jolle olet duunissa. Se on eri asia, jos saa sen vastuun, että ”sovit ja liidaa sinä nyt tämä torvisektio”.

TK: Tämän päivän studiomuusikolla täytyy olla taito sen *täydellisen* oton jälkeen ottaa vielä uudestaan, jos tuottaja sanookin, että ota sittenkin tällainen lähestymistapa.

ZP: Muistan kerran, kun yhdessä sessioissa artisti sanoi, että viimeinen ääni on tämä. Kitaristi väitti kiven kovaan että sen pitää olla tämä. Soitimme sinä päivänä kitaristin valitseman äänen seuraavana päivänä artistin valitseman äänen suostuvaisemmin soittajan kanssa. Kyllä ideoita pitää olla ja niitä pitää tarjota, mutta kyllä sen täytyy mennä käsi kädessä kohti yhtä fokusta. Ei saa rakastua liikaa siihen omaan mielettömään ideaansa.

TK: Totta kai se voi harmittaa pienen hetken, kaikki ovat olleet joskus siinä tilanteessa.

Kämäräinen puhuu myös siitä, kuinka riskaabelia on soittaa kuusi kitararaitaa päällekkäin tietämättä, sopiiko se sittenkään kokonaisuuteen. Omassa studiossa sen voi tehdä, mutta jos muut ovat odottamassa, täytyy pyrkiä olemaan nopea, mikä taas johtaa helposti riskien välttämiseen, varmisteluun. Levytykskäytännöt ovat muuttuneet ja varioituneet huikeasti, mutta pöydän keskusteluista ei missään vaiheessa välity uhkan tuntu, vaan kaikki halutaan nähdä mahdollisuuksina.

ZP: Maailma muuttuu, ja pitää elää sen mukaan. Kyse on ehkä siitä, että löytää tekemisen muotoja eikä keskity spekuloidaan sitä mitä ei ole.

JV: Ei ole enää pelkästään muusikoita, jotka soittavat vain sessioita. Kyllä niitä töitäkin varmasti on, jos niitä osaa luovia siinä muuttuvassa ympäristössä. Kuten esimerkiksi Timo on tehnyt: vuokrannut talonsa kellarin ja tehnyt sinne oman studion. Sana kiirii, keneltä mitään voi pyytää. Nykyään itsensä markkinointi on osa muusikon toimenkuvaa. Ei pidä ajatella sitä, että kulttuuri on kuolemassa, vaan että muoto on muuttumassa.

ZP: Siinäpä se. Liikettä pitää olla.

JV: Ei saa vain tyytyä tilanteeseen, että nyt on näin. Esimerkiksi **Matti Mikkolan** tekemä **Pepe Willberg** -levy on hyvä esimerkki niin sanotusta vanhan ajan visiosta ja tuotannosta. Siinähän on hirveä määrä muusikoita.

TK: Tosi paljon riippuu halusta tehdä asioita. Pitää muistaa, että meitä kaikkia tässä pöydässä leimaa sellainen tekemisen kunnioittaminen ja sitä kautta oppiminen. Intohimo. Minulle studiotala kellarissa on ollut haave 15-vuotiaasta. Olen tehnyt paljon töitä sen eteen, ja se suo minulle myös taiteellista vapautta. 